

Narkotikapolitik i förändring

Vi befinner oss i en brytningstid. Kriget mot narkotikan sägs vara förlorat och länder i vår närhet har redan, eller funderar på att avkriminalisera eller legalisera cannabis. Narkotikakutredningen lägger tyngdpunkten på att vi måste minska skadorna och bryta trenden med minskande resurser till förebyggande arbete. Här kommer några spaningar från konferensen [Förebygg.nu](#).

Visionen om det narkotikafria samhället brukar spåras bakåt till den svenske psykiatrikern **Nils Bejerot** i mitten av 1970-talet. Femtio år senare börjar hans fundament vibrera under oss. I slutet av oktober lämnades Narkotikautredningen sitt slutbetänkande till regeringen. Titeln – [Vi kan bättre, Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus](#) – syftar bland annat på att Sverige mellan 1997 och 2022 har lyckats få ner antalet trafikdödade till mer än hälften (220) samtidigt som dödsfall till följd av läkemedels- och narkotikaförgiftningar nästan har fördubblats (860).

Bilden som når oss via framför allt media handlar om länder som har valt eller som är på väg att införa legalisering, en tanke som fortfarande ter sig främmande i svensk politik. Direktiven till Narkotikautredningen var att behålla en fortsatt restriktiv narkotikapolitik, men att vässa det som redan finns, meddelade huvudsekreterare **Lina Pastorek** under [konferensen Förebygg.nu](#). Hon konstaterar att narkotika finns överallt och att alldeles för många dör. Utredningen föreslår en målsättning om minskad dödlighet med tjugo procent på fem år. Det kan tyckas blygsamt, men säger något om utmaningen. Störst fokus i utredningen har lagts på den fråga som har varit mest laddad i Sverige; skadereducering, att ha ett mer pragmatiskt angreppssätt.

Lina pastorek har varit huvudsekreterare i Narkotikautredningen. Foto: förebygg.nu
Pastorek är kritisk till att Sverige lägger allt mindre resurser på det förebyggande arbetet. I Göteborg, där

konferensen arrangerades, har skolorna fått stora besparingskrav från kommunen och exempelvis Lövgårdsskolan, som ligger i ett utsatt område, ska spara tre miljoner kronor trots att åttiofem procent av eleverna i åttan har fått underkänt i matte, svenska eller engelska. För just målgruppen barn och unga föreslår utredningen ett femårigt program med nio punkter:

- 1) ett likvärdigt förebyggande arbete över hela landet, i dag kan det vara långa avstånd till vård och stöd
- 2) stärka förutsättningarna för hälsofrämjande arbete i skolan
- 3) mer tillgängligt föräldrastöd med extra satsning på de som själva inte söker stöd, att uppdatera deras kunskap
- 4) fortsätta insatser för tidiga samordnade insatser
- 5) fler kontaktytor för att uppmärksamma narkotikaanvändning, särskilt för flickor
- 6) information om substanser och hälsorisker, aktuell kunskap till vuxna (Pastorek tror inte att det hjälper med kampanjer till unga)
- 7) tydliga vägar in i vård och stöd
- 8) fler samordnade vård- och stödverksamheter, samordna sjukvård och socialtjänst
- 9) bättre vård och stöd för unga som misstänks för narkotikabrott

Unga personer uppfattar signalerna om avkriminalisering och legalisering från olika håll i världen och enligt en rapport från [CAN, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning](#), är det färre unga som anser att regelbunden användning av cannabis innebär en stor risk. Majoriteten, sextio procent, anser fortfarande att risken är stor, men trenden är minskande. **Peter Moilanen**, chef för Narkotikapolitiskt center, konstaterar att Sverige internationellt sett har en låg konsumtion av cannabis. Siffrorna över användandet sticker inte iväg, men de minskar inte heller.

I Europa är det bara Luxemburg och Malta som har legaliserat

odling och innehav för eget bruk. I Nederländerna pågår försöksverksamhet med att tillåta hela kedjan från odling till kommersiell försäljning. [Tyskland är på god väg att legalisera odling och rökning](#), med reglering på detaljnivå kring antal plantor och frön som en person får inneha om de inte går samman och slår ihop sina pottar i icke-kommersiella cannabisklubbar. Flera länder planerar att införa något liknande.

Peter Moilainen är chef för Narkotikapolitiskt center Foto: Pierre Andersson

Moilainen lyfter att forskningen är oense om konsekvenserna.

– Det har gått för kort tid, det är tio år sedan som de amerikanska delstaterna Colorado och Washington tog de första besluten om att legalisera cannabis och vi behöver kanske vänta femton, tjugo år innan vi får siffror som vi kan använda, säger han.

FN-organet INCB, International Narcotics Control Board, konstaterar att thc-halten i cannabis på marknaden har blivit

högre och det finns nya produkter för nya målgrupper. Industrin växer och konsumtionen ökar hos unga vuxna samtidigt som den illegala marknaden finns kvar. Legaliseringen har alltså inte nått de mål man hade kring att få bort den illegala marknaden och att skydda unga.

– Till och med liberala förespråkare i USA har börjat säga: *how I changed my mind about marijuana*. Man tänkte att man skulle odla sin lilla planta för sitt eget lilla bruk och släppte lös en cannabisindustri som man inte har kontroll över. Konservativa delstater i USA röstar nej, men det syns inte i media, fokus blir på de som röstar ja, säger Peter Moilanen.

Finns det då alternativa lösningar? Moilanen lyfter fram tre spaningar:

1) Det tobaksfria samhället: Det rackas ner på visionen om det narkotikafria samhället, att den är förlegad och mossig och Narkotikautredningen föreslår en ändring för politiken från *"ett samhälle fritt från narkotika"* till *"ett samhälle med minskade skador av narkotika"*. Samtidigt pratas det allt mer i WHO om länder som inför visionen om det rökfria samhället. Nya Zeeland har infört förbud att köpa cigaretter för de som är födda efter 2008*. Danmark överväger rökförbud för alla födda efter 2010 och även Storbritannien fasar ut cigaretter för framtida generationer. En vision kan användas för att skapa hopp och ger preventionsstyrka, menar Moilanen.

2) Islandsmodellen: vikten av att satsa på förebyggande arbete som inte bara är information i skolor utan innebär ett större perspektiv. Mer tid för föräldrar med barnen, mer fritidsaktiviteter och att unga inte ska vara ute på nätterna.

3) Smartare påföljder: delvis avkriminalisering för att skydda individer som far illa i ett system där de borde erbjudas vård och stöd. Det är ingen bra idé att bötfälla personer med ett beroende. I Portugal erbjuder man dessa behandling i stället

för straff. Även i Frankrike finns ett undantag för beroende. I Finland kan polisen ge rapporteftergift. Samtidigt har förbudet en preventiv funktion. Enligt en undersökning från Narkotikapolitiskt center där unga skulle ange det viktigaste skälet till att de inte har provat cannabis svarade var fjärde: *för att det är förbjudet.*

– **Vi har fortfarande en låg** konsumtion trots mer liberala attityder. Det är en majoritet som inte tycker att det är okej att använda narkotika och det är värt att bevara. Det händer saker i vår omvärld som inte får det utrymme det förtjänar. Utvecklingen är inte ödesbestämd och lösningen är inte alltid det man först ser i en nyhet, säger Peter Moilanen.

Hans P.A. Karlsson

[Lyssna på Alkohol & Narkotikas samtal med Thomas Lindén,](#) regeringens utredare, direkt efter att han n lämna Narkotikautredningens slutbetänkande till socialministern.

* Det här stämde vid tiden för Förebygg och när texten skrevs, men senare har en ny regering i Nya Zeeland beslutat [att upphäva tidigare beslut.](#)